

Մինչք հոս տեղու բնեւել շնոր ուղեր թէ 1867ին Յու-
սիս կին կանոնները յառաջուա՝ արժող կանոններէն
նշով կըտարբերին, ասիկա ուր շնորը արդէն ցուցու-
ած են: Մէր խնդիրը միայն այս է, թէ 1867ին Յուսի-
սի կին քահանայապետական Սահմանադրութեան, կա-
նոնադրութեան օրէնքը՝ օսմանեան պետութեան
արդարութեանը կամ օրէնադրութեանը նայելով զոր
աղբերկ է, թէ չէ: Առանք թէ հորձադելի չէ, թէ ոչ
կեկեցական իշխանութեան հետ աղբապետութիւնն ալ
կայած կըլլայ, վառելի այս օրէնքով օսմանեան տէրու-
թեան օրէնք ու թիւնը կարող է: Նախ՝ տէրութեան
կանխական սկզբանը հակառակ՝ կըզրուի իր հպատակացը
ոչ ոչ ցիկանս պաշտօնատէր մը, որնոր փոխել կամ չար-
իլ անկարելի կըլլայ: Արդիւրը ընտրութեան իրաւուն-
քը կըկենդանանայ օտարի մը ձեռքը, և յառաջուան
տրութեան կերպէն անանկ հիմնական փոխիւթով իւն
կըլլի, որ Բարձրագոյն Գիտը կըստիպուի այն օ-
րէնքի վերադրութեանը անալ, ու կարգուի: Ասիկա տա-
կողայ չիլորշնէր, վառելի 1867ին Յուսիսի կին Սահ-
մանադրութիւնը յայտնի և բայցայցաւ կըսէ թէ կաթո-
լիսին ընտրութեան ազդը պիտ'որ չիկառուի, այլ
նախ նախկնորները, որոնց ընտրութիւնն ալ նոյն-
ս փահաճանայապետին ձեռքն է. մահաւանդ երգը
զին և կաթոլիկոսին ըրած ընտրութեան չհաւնի:
Բորդը ասով օտարի մը իրաւունքը հատրուի տէրու-
թեան մէջ զօրով օրէնք մը տարազը և անոր տեղ ու-
ր օրէնք մը հպատակ և կամ բորդոյին նոր օրէնք
դնել:

ԱԶԳԱՅԻՆ

ՊԱՇՏՏՈՒՆԿԱՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ
Քաղաքական ժողովոյ ազգային վարչութեան :

Կոստանդնուպոլսոյ ամենայն Հայոց Պատրիարքարանի
աթոռը բաւական ատեն թափուր մնալէ ետեւ, երբ ընդ-
հանուր ազգին սիրելի ամենա . Խորհման Հայրիկն, մի-
աժայն հաստատութեամբ գահակալ ընտրուեցաւ այն ա-
թոռին, նուիրական պարտաւորութիւն մը դրաւ ամեն
ազգայնոց վրայ՝ ժողովուրդ իւր բոլորտիրքը և միաբան ող-
ւով աջակցել Ն . Սրբազնութեան, որպէսզի ազգային
Վարչութիւնը օրինաւորութեան մէջ մտնելու համար
ընկալ ջանքն ու աշխատութիւնը կարենան սպասուած
արդիւնքն արտադրել :

Իրաց այս վիճակին մէջ, երբ Նորին ամենա . Սրբա-
զնութիւնը ազգէն ընդունած իրաւանցն համեմատ՝ բա-
րեհաճեցաւ զմեզ իրեն խորհրդական ընտրել ազգային
Վարչութեան Քաղաքական ժողովը կազմելու համար,
թէպէտեւ քաջամանով այն զժողար պաշտօնին ծանր
պատասխանատուութեանը, անհնար էր մեզմիւրեւ իւր
առաջարկութիւնը, առանց նուիրական պարտաւորու-
թիւններնու զէմ՝ մեղանչելու իբրեւ ազգային անհատը :

Սակայն ուրեմն ազգային Վարչութիւնը, իւր յանձն
առած ծանր պաշտօնը՝ ի գործ դնել սկսած միջոցին,
պարտք կը համարի իւր ընթացիկ հիմնադրելը, որ ամե-
նապատեւ սրբազան Հօր հաւանութեամբ վաւերացած
է, ազգին հաղորդել :

Նախ ազգ . Վարչութիւնն թէպէտեւ ուղղակի պատ-
րաստական ընտրութեամբ հաստատուել, բայց ինքզին-
քն երեսփոխանական ընդհանուր ժողովին պատասխա-
նատու կը ծաննէ : Ուստի պիտի աշխատի ընդհանուր
ժողովը ըստ օրինի վերակազմելու համար ամենապատիւ
սրբազան Պատրիարք Հօր ըրած տնօրէնութեանց գոր-
ծադրութիւնը փութացնելու և անպակաս ազգային Սահ-
մանադրութեան վերաբերութիւնը երեսփոխանութեան
կատարել տալով՝ Բարձրագոյն Պրան վաւերացմանը
ներկայացնելու և մինչև ի վերաբերութիւնն զործա-
դրել և յարգել տալ բոլոր ազգայնոց արդի Սահմանա-
դրութեան օգին և օգտակար սկզբունքն :

Ներկայիս . որովհետեւ ազգային Վարչութեան պաշ-
տօնն՝ օսմանեան Պետութեան մէջ գտնուող ազգայնոց
ընդհանրութեան շահերն պաշտպանելէ, վարչական
մարմինն ըստ ոգւոյ և բարամարտութեան ազգա . Սահ-
մանադրութեան՝ այնպիսի կերպով մը կազմակերպել, որ
Քաղաքական ժողովը նիստերն մայրաքաղաքի թաղա-
կան կամ անհատական խնդիրներով չզբաւին :

Ուստի արդեւ, անհատական վիճակու լուծմանը հա-
հար յատկացեալ դատաստանական խորհրդէն ի զատ,

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Միջխորհրդական վարձարանին Քաղաքական, հասարա-
կալ հրամանադրով տեսչութեան հասարակաց ուսմանց
Օսմանեան պետութեան օր ի 14 Յունուարի 1870 :

Վենետիկ Միջխորհրդական միաբանութեան գիշերօթիկ
վարձարանը որ Քաղաքական (Քաղաք քէյ) պիտի սկսի
Մարտի 16ին երկուշաբթի օրը, որոշուած աշակերտ-
ները կը հրաւիրուին նոյն օրը գալ մտնալ վարձարանը :
Վարձարանիս ընդարձակ Յայտարարութիւնը թէ-
պէտ քիչ ժամանակէն տպագրութեամբ պիտի հրատա-
րակի, բայց ազգայնոց իրաւացի փափագը լեզունքու
դիտմամբ կը փութանք առժամայն այս համառօտ Յայտա-
րարութիւնը հրատարակելու :

Այս վարձարանին նպատակն է՝ աշակերտաց սրտին
մէջ պարզ ոճով մը տպաւորել պատկառանք և սէր առ
Ս . Կրօնն, զարգացնել անոնց սիրտը զիտութիւններով,
այլեւս լեզունքով և գեղարուեստներով, և ասոնց ա-
մենուն ալ զիտմունքը պիտի ըլլայ՝ Ստուծոյ փառքը ա-
ւելցնել, ազգային ընտանեաց երջանկութիւնը ապա-
հովցնել, և Օսմանեան պետութեան օգտակար հպա-
տակներ պատրաստել :

Վարձարանին մէջ ըլլալու ուսմանց ընթացքը այս է .
Կաթողիկէ հոռմական ուղղափառ կրօնը, եկեղեցա-
կան օրատմութիւն, և բարոյականի կարեւոր սկզբունքը .
Հայերէն, Տաճարէն, Պաղարիւն, Յունարէն,
Անգլիերէն լեզուները .

Քերականութիւն, ճարտասանութիւն, մատենադը-
րութիւն, բանաստեղծութիւն .

Աշխարհագրութիւն ընկալան, քաղաքական և ուս-
ումական .

Պատմութիւն սրբազան, ազգային, Օսմանեան և ընդ-

մայրաքաղաքի մէջ պատահած թաղական կամ քաղաք-
մասնաւոր խնդրոց կարգադրութեանը համար յատկա-
պէս տեղեկան մասնաժողով մը կազմել :

Նմանապէս որոշեց որ, բոլոր գաւառական խնդիրնե-
րը, թէ՛ տեղացի և թէ՛ մայրաքաղաքի մէջ հաստատ-
եալ գաւառական ազգայիններէն բաղկացեալ խառն
մասնաժողովներու ձեւով, քննուելով, արդիւնքը տե-
ղեկագրով մը ազգային Վարչութեան հաղորդուի, որն
որ գործադրութեան մասին պարտն ու պատշաճը շու-
տով տնօրէնելու եղանակը խորհելու միայն զրադի : Սակ-
այն պիտի Քաղաքական ժողովը բոլոր անհատական
խնդրոց գեղարուեստն աղատած՝ ատեն կունենայ ընդ-
հանրութեան օգտին փութաբեհալ խնդիրներն ուղի ու-
ղով քննել, և անոնց դարմանը խորհիլ ու առաջարկել
ուր քր անկ է :

Երրորդ . որովհետեւ Պատրիարքարանի բարեկարգու-
թեան և ընդհանրապէս վարչական մեքենային կանո-
նաւոր շարժումն, ազգային Տնտեսական վիճակէն կա-
խումն ունի, և թէպէտ ընդհանուր տրոց խնդրոց լու-
ծումը երեսփոխանական ժողովը ձեռնհասութեան վի-
րապահեալ է, բայց քաղաքական ժողովը պիտի ջանայ
ձեռնհաս անձաւց աջակցութեամբ ուղի ուղղով քննել
այս մասին մինչև ցարդ եղած դանազան առաջարկու-
թիւններն, և խոտ սննձ գիրադարձադրելի եղանակի
մը տեղեկագիրն պաշտպանել, կարելի եղածին չափ շու-
տով երեսփոխանական ժողովը ներկայանալու համար :

Չորրորդ . յայտնի է թէ՛ Պատրիարքարանին բարե-
կարգութիւնը և ազգային տնտեսական խնդրոց գոր-
ծադրութեան վերաբերեալ ծախքերն անհնար է առ կա-
խել մինչև ի գործադրութիւն ընդհանուր ժողովը ընե-
լու տնօրէնութեան, առաքի քաղաքական ժողովը անմի-
ջապէս ազգային Պատրիարքարանի ծովաւց հաղուե-
լիւն ազգին ներկայացնելով՝ ըստ միայնած գաւառի
պիտի պահանջէ . իւրաքանչիւր անհաւաք միօրինակ նը-
պաստ մը խնդրելով միայն ներկայ տարւոյս համար : Եւ
ազգային տնտեսական պարտոց վճարմանը համար ալ
ամենապակաս սրբազան Պատրիարք Հօր ջանից և աւ-
խատութեանց պիտի աջակցի :

Հինգերորդ . որովհետեւ կենաց և մահու խնդիր մ'է
այսօր ամեն ազգաց համար ընդհանուր դատարարութե-
ան խնդիրը, որով կարգադրութեամբ միայն պիտի
կարենան գաւառական ազգայինը դարման գտնել ի-
րենց ջաւուց և աղատիլ տեղեւորութեան հաղածներէն,
Քաղաքական ժողովը ձեռնհաս անձինքներէ բաղկաց-
եալ լուծմանական խորհրդով մը աշխատութեամբ պիտի
աշխատի ընդհանուր դատարարութեան ծրագիր մը
պատրաստել :

Սրբ . ազգային գործոց լաւագոյն ընթացքի մը մէջ
մտնելուն համար պատշաճ դատուած ներկայ հիմնադր-

հանուր հին և նոր ազգաց .

Փամանակագրութիւն .

Չափաբերական ուսմանք, Թուրքականութիւն, գրահա-
շիւ, երկրաչափութիւն .

Բնական պատմութիւն, բնալուծութիւն, և բնախօ-
սութիւն .

Խճառատարութիւն .

Պարզապարտար և կրկնապարտար վաճառականութե-
ան Գեղարգրութիւն հայերէն, ասանկերէն և եւրոպական .

Նկար . Գլխազօծութիւն, զծագրութիւն ճարտարա-
պետական ևայլն .

Երաժշտութիւն ձայնական և գործիւտոր . դաշնակ
(ըմանայ) ջութակ :

Մարմնակրթութիւն, (ժիմնասթիք) :

Վարձարանը կընդունի ներքին թոշակաւոր աշա-
կերտներ, կէս թոշակաւոր, որոշած թուով ձրկաւարձ
աշակերտներ, արեւաքին աշակերտներ :

Զրկաւոր աշակերտաց թիւը լեցուած է :

Անոնց աշակերտ պայմանները իմանալ ուղղները կը-
հրաւիրուին գալ ներկայանալ նոյն վարձարանին վերա-
տեսչին, կրկնի օրերը՝ Քաղաքական նոյն վարձարանը :

Այս յայտարարութեան մէջ կը տեսնենք, որ Ս . Պա-
տրիարքարանը զիւրը հաստատուած վարձարանին
ուսմանց առաջինը՝ Հոռմական կաթողիկէ կրօնը զըր-
ուած է, առանց նշանակելու թէ հոռմական կաթողիկէ
չիղող աշակերտները պարտաւորեալ չեն նոյն կրօնա-
կան ուսմանց դատարարութեանը հետեւելու : Սակայն
կարծեմք թէ Միջխորհրդական գերագոյն Միաբանութիւնը
ի պատճառս այժմեան զժողար պարագայից, արժան
համարել է թո՛ղ տալ որ զըրաբեհալ իմացուի ոյս
հարկաւոր պայմանը :

Կաթիլ եւն Մոնթալանայէրի, Կրաթրիի, Տիւրան-
լուի և ուրիշ այսպիսի երեւելի Լատուածաբանից նը-
ման անձինքը, ժեք կը վախճամք, կը սեւմք, որ ասոնք
զլուխնին պիտի ծնեն որոշուած և ի գործ դրուած
խնդրոյ մի առջև . քանզի երկար փորձառութեամբ
մի շատ աղէկ դիտելով թէ անոնց քաջասրտութիւնը
մինչև ուր կը բթայ Ս . Քահին առջև : Բայց այս իսկ
գիտուածին մէջ անպամ, դարձեալ աւելի աղէկ է
որ այս նոր սխալը գործեն և այն վիճը որ կը զատե-
ղապարտութիւնն քաղաքակրթեալ աշխարհէն, աւելի
խորունկ փորուի :

Լայնինչ մէկ կողմէն լուսաւորեալ անձինք այս
դաղափարը ունին Պապին անձնական անսխալութե-
ն վերայ, միւս կողմէն Հոռմի մէջ դառնուող Հայ կաթո-
լիկ տասնըմէկ Թաթիսիոպոսեանք՝ իրենց առաջնորդ ու-
նենալով զԳեթրա . Հաթունեանն, յայտադիր մի մա-
տուցեր են Ս . Պապին, որուն մէջ Հայաստանեայց
եկեղեցին և ազգային պատմութիւնն ի սուտ վիայ-
ութիւն կը կոչեն ընդդէմ իւր իմաց . Լայս յայ-
տադիրը՝ զոր Ս . Քահին կը քաղելով, հետեւեալն է .

«Սեր Հայաստանեայց եկեղեցւոյ մէջ երբեք
կասկած յարուցուած չէ Հոռմիայ քահանայապետին
տուած վճռոյն վերջնականութեանը վերայ՝ իբրեւ
զերազոյն տէր և վարդապետ կաթողիկէ եկեղեցւոյ
ի նիւթ հաւատոյ և բարոյականի : Սեր նախնեաց
վաղեմի և քաղմաթիւ վիայութիւնները, մեր եկեղե-
ցւոյ պատմական յիշատակարանները բացայայտ կեր-
պիւ կապացոյցանեն զայս : (Հայաստանեայց) եկե-
ղեցւոյ բոլոր սուրբերն և ուղղափառները մինչև այս
օր իրենց քարոզութիւններուն և վարդապետութեց
մէջ միշտ յեղեղած են զայս : Բայց քանի որ կը
տեսնենք, թէ կարգ մի անձինք անսխալականութիւն
խնդրոյ տակ կը ձգեն, վախճալով այն մեծ չարիքն
որ այս նոր կարծիքը կրնայ յառաջ բերել բոլոր
աիեղեղական եկեղեցւոյ և մանաւանդ արեւելեայց
համար, վառնիլ երբեք թարախոյս եղած չէ որ այդ
անսխալականութիւնը Հոռմիայ քահանայապետին
զերազոյն գահեցուցութեան հետ սերտիւ և անբաժա-
նելի կապուած է, հարկ կը համարեմք որ ընդհան-
րական ժողովէն սահմանուի ու հրատարակուի . հե-
տեւեալ կը խնդրենք որ այս խնդիրս՝ հնար եղածին
չափ շուտով, ժողովին ներկայացուի » :

Հոռմէն հասած վերջին լուրերը կը ծառայեն
թէ մեծ դրոշմութիւն մի տեղի ունեցած է Պապին և
ընդգրկմաբիւր . կուսակցութեան մէջ . հետեւեալ որ
և է հաշտութեան և խաղաղարարութեան դաղափարը
մէկ կողմ թող արուած է իբրեւ անգործադրելի :

Այս ասանկ ըլլալով երկու օրէնք իրարու դէմ կուգան
այսինքն 1867ին Սահմանադրութիւնը մէկ կողմանէ, և
տէրութեան օրէնքը մէկալ կողմանէ : Բայց որովհետեւ
տէրութեան օրէնքը կը զօրէն այս տէրութեան մէջ, ու-
րեմն քահանայապետական օրէնքը պէտք է որ անգործ
և ըստ հետեւորդի անգործադրելի ըլլայ :

Սակից ուղիւ հետեւութեամբ յառաջ կուգայ՝ որ Ս .
Պապի փոխարդուած կաթողիկոսութեան հետ ազգա-
պետութիւնն ալ կը վախճայ, ան ասոնց այս կրկին իշխա-
նութեամբ զարգարեալ անձին իշխանութիւնը ըստ
օսմանեան օրէնքութեան և սուրբութեան պէտք է որ
ժամանակաւոր, և անձն ալ ազգէն ընտրելի ըլլայ :

Այս իրաւանց սկզբունքով չի գործը ըսելը, թէ Բ .
Պապը հիմա Պատրիարքները մինակ եկեղեցական իշ-
խանութիւն կը ծաննայ : Իրաւ նոր կարգադրութեամբ
պատրիարքաց քաղաքական իշխանութիւնը չափաւոր
ուեցաւ, բայց բոլորովին չլիւրցաւ : Պատրիարքը միշտ
աղղին գլուխը ծանցուած է, և աղղին պաշտօնական
բերանն է, անանկ որ Բարձրագոյն Պապը ազգին հետ,
և աղղը Պրան հետ գործը մը ունենան՝ պէտք է որ Պա-
պի արքին ձեռքը այս գործը բերը տեսնուին : Բարձրալ չի
զօրիւր ըսելը թէ Բարձրագոյն Պապը մինակ եկեղեցա-
կան գլուխը կը ծաննայ աղղապետ . թէ որ անանկ ալ
ըլլայ, սակայն կը ծաննէ թէ չճանաչէր ո՛չ ցիկանս, և ո՛չ
օտարէն ընտրելի, այլ ընդհանրական ժամանակաւոր, և
աղղէն ընտրելի . Նոյնպէս չի գործը ըսելը թէ Քահա-
նայապետը տասնիկ կուղէ . ինչու որ օսմանեան տէրու-
թեան օրէնքները փոխմանը կամ վաղորդները Քահա-
նայապետին չվերաբերի :

ընդ, ազգին ներկայացնելէ ետեւ, անոր գոնադան կէտերուն հետզհետէ գործադրութեանը մասին հարկ եղած միջոցներն եթէ Գաղաթիւի մոտ չի կարենայ ձեռք բերել, որ միմիայն ազգայնոց միաբանութեան և վարչութեան վրայ ունեցած վտանգութենէն կախալէ, ախտի քաշուի: Բայց այս պաշտօնը սյույց յանձնած ժամանակ, ժողովականք սա գոհունակութիւնը միայն պիտի ունենան որ, որչափ կարճատեւ և ընդ իրենց պաշտօն վարած միջոցը, իրենց աշխատութիւնը կիւղէ ուրիշ արդիւնք մ'աւ չունենայ, գոնէ իրենց յաջորդաց գործողութիւններն դիւրացնելու նախապատրաստութիւն մը ըրած պիտի ըլլան:

Եւ վերջը պիտի յայտնէ որ ժողովորդն և վարչութիւնը իրենց փոխադարձ պարտականութիւններն անկեղծ կատարելով միայն կրնան ազգին օգնել և կանոնաւոր վիճակի մէջ դնուելու օգնել և իր ճշմարտ շահուցը հսկել և ազգացեղանի միտնդամայն որ ազգը իւր բաղաձայնան ճշգրտականութեանը համեմատ կը շարունակէ իւր հաւատարմ հպատակութիւնն առ կառավարութիւնն օգնութեամբ: Ստի՛կան Ապրիլ Ազգի կաշար, և եւոյ հովանին միակ գրաւականն է ազգային դպրութեան:

13 Մարտ 1870

1. Պատրիարքարան Հայոց Կ. Պոլսի:

Աւանդադր	Ատենապետ
Փարսաբաշի ժողովոյ,	Փարսաբաշի ժողովոյ,
Յիզրան Ը. Եղեռնեան:	Սահակ Ապր:

Յաջորդ 1867 Յունիս 5ին, Արշալայն 1869 թուականին յաջորդ ճշգրտականութեամբ:

ԱՅԳԱՅԻՆ ԿԱՐԵՒՈՐ ԼՈՒՐ ՄԻ

«Հնդկաստանի մէջ Պիւմանի կայսերութեան մայրաքաղաքն» որ Ռանգուն կը կոչուի, ներկայ տարւոյս Մայիսի 14ին գրաւած նամակ մը ընկալաք 51 օրուան մէջ: Այս նամակին հնդկեալը որ է արժաւէր Զովսէփ Լ. Կաշարեթեանց, վիճակաւոր քահանայ բրիտանական թագմանին Պիւմանտանու, կը ծանուցանէ մեզ թէ Կ. Պոլսեցի պարոն Մեսրոպ Յովհաննէսեան» որուն խառնութիւն ժամանակաւ Պոլսոյ Ուղղաշէնքէն է եղեր, մահը է ի Ռանգուն յամի 1865 Մարտի 12ին, կարգելով զիշեալ քահանային իւր կառավարութեամբ: Կորին Արքանապատ, ուրիշին» ըստ գործութեան կառավար, պէտք եղածն ընէր է, և կը մնայ եղբւր պէմ 325 ռուբլի Պիւմանտանու, որ թէ հաւատարմ է արժէքը Կալիկաթայի ուրիշոյ, պիտի արժէ եղբւր չըլին կամ 11 զորուշ և յայնժամ 325 ռուբլի պիտի ընէն 3525 զորուշ:

«Այս գումարը» ըստ պատմութեան վախճանեալ պարոն Մեսրոպայ Յովհաննէսեան, պէտք է Պոլսոյ Հայոց Պատրիարքարանը հասնի և քրքազան Պատրիարքին միջոցաւ յանձնուի իւր ժողովարարը:

«Ըստ պարտականութեան իմոյ, կը ընէ մեզ արժաւէր Զովսէփ քահանայն, Երէք անդամ գրեալեմ և զօրինակ կտակին առաքելով առ ազգային Պատրիարքարանն, ինքեղեալ եմ զի ասոն ի հնդկէս գրեցեն և նշանակեցեն» զանձն մը, որ առաջ ինձ ստացալան, ընկալի յինչն զվերջիշեալ գումարն հանգերէ հաշուով: Այլ արժուր եմ զի մինչ քարք կառարուան գործոյն ոչ էլի. ուստի և ցաւիմ վասն ժողովարար հանգուցելոյն»:

«Երեւել պատուական քահանայն երկու տարի ըստ արժանի է ետեւ, տեսնելով թէ անկարելի կը ըլլայ իւր նամակը ի Կ. Պոլսի հասցնել և պատասխան ստանալ ի Պատրիարքանէ, որ գուցէ դրած է բայց նամակը ի Ռանգուն չէ հասած, տեսնելով կը ընէ որ նամակադրութեամբ անկարելի կը ըլլայ այս գործը Կ. Պոլսոյ Հայոց պատրիարքարանին հաջորդել, կը զիմե առ Արքապետին Արշալայն, որ թաւրապատանի Հայոց և Հնդկահայոց միութեան կապն ըլլալու պատիւն ունի, խնդրելով որ հրատարակէ այս եղբւրութիւնը ի տեղեկութիւն որոց որ անին է:

«Արք» ըստ պարտականութեան մերոյ, հրատարակելով արժաւ, տէր Զովսէփ քահանային ազգասիրական այս խնդրը, և կը ծանուցանեմք միանգամայն Կ. Պոլսոյ ազգային մեծարդոյ Վարչութեանը որ, եթէ յիշեալ գումարը ձեռք բերելու միջոցներ և դիւրութիւններ չունի, մեք կրնամք հայթայթել նմա այս միջոցները և դիւրութիւնները, ի միութեամբ հանգուցելոյն ժողովարարը, որ գուցէ կարող լինի ձեռք կը գտնուին»:

Այս ազգարարութիւնը կարգաւոր հանգերէ Պոլսոյ ազգային Պատրիարքարանն երկար ժամանակ ըստ իւր կը պահէ և միայն անցեալ տարի ամենա տէր Լիւթիմակէտ տեղապահ Պատրիարքն կը զրէ ի Կալիկաթայ այս կտակին վրայ որ տեղեկութիւններ ինքեղեալ: Երեւել մայրաքաղաքէն 1869 Ապրիլ 12 ամսամիտով այսպէս կը զրէ ին մեզ. «Կ. պատասխանի խնդրոյն պատրիարքարանին Կ. Պոլսոյ, ստիպեցաք ի ձեզ գրել և ի ձեռն զորն զոր ինչ կամին. քան զի» որպէս ի միտս դայ, երբեք զայնմանէ հրատարակեցիք միջոցաւ Արշալայն ըստ խնդրոյ և ըստ յայտարարութեան տէր Զովսէփայ Կաշարեթեանց թե մակալ քահանայի այնմիկ ժամանակի, որ այժմ դատին ի Զուլայ»:

Կալիկաթայի նամակընկալ պատուական անձը այս կերպիւ առ մեզ գրելէ ետեւ հոգ տարեր է միանգամայն ազգային պատրիարքարանին խնդրը ծանուցանել ի Զուլայ և տեղեկութիւններ ուղղել գերապատիւ տէր Մովսէս սրբազան Առաջնորդէն. որ 1869 Օգոստոսի 21 նամակաւ իւրով այսպէս կը զրէ Կալիկաթայի մէր գեթա. բարեկամին:

«Ի մասին խնդրոյ հանգուցեալ Մեսրոպայ Յովհաննէսեան, արարած աստ գրաւոր հարցումն ի տէր Զովսէփ քահանայէ Լ. Կաշարեթեանց, որ պատասխանի տուեալ յայտնէ, թէ կայ առիթն գումար հանգուցելոյն 325 Կոնստանդնուպոլսի, զոր ինքն թողեալ է աւանդ ի Ռանգուն. և թէ ինքն գրեալ է առ Պատրիարքարանն Հայոց Պոլսոյ և հրատարակել տուեալէ ի թիւ 809 Արշալայն և այժմ իսկ յայտնէ, «զի որպէս յիշեալ Արշալայն» լրացուցի գրեալ եմ, այժմ ևս նոյնն աղաչեմ, զի հանգուցելոյ ժողովարար իւրեանց ժողովարարութիւնն վկայական թղթով և վաւերացմամբ Ս. Պատրիարքին կամ Փոխառորդին նորին հատարանցեն և վերջի կարգեցեն զիմ որ կամենան և աստ առաքելով» հանգերէ ստացական թուղթ տալով նուստիս, և յիշեալ գումարն ստանալ»:

«Որովհետեւ պահանջաւն ի տէր Զովսէփ քահանայէ ըստ օրինի է, վասն այն հաճեցիք տալ ծանոթութիւն Փոխառորդին Պատրիարքին Պոլսոյ, զի ըստ օրինի ժողովարար հանգուցելոյն ազգարարեալ, պատասխան տացեն զթուղթ մէքիւթեան և առաքեցեն աստ. և մեք ունիմք յայնժամ հոգ տանել ստանալ զայն գումար և հանուցանել ի Կ. Պոլսի Պատրիարքարանին Հայոց վասն տալոյ ժողովարար»:

— Հնդկաստանի մեր արժանապարգ ուսումնական բարեկամներէն ոմանք, որք ընդունած և կարգադրած են իւր-իւր անուն պատուական աշխատասիրութեաւ անքին և երկրորդ հատորները, շարունակ կը զրէն մեզ և կուզեն իմանալ թէ անոր երրորդ հատորը երբ պիտի հրատարակուի, որուն փափաքանք կը պատահի:

ԿԱՐԵՒՈՐ ԱՅԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐ ՄԻ

Պոմպայէն կը ծանուցանեն մեզ թէ Տաշկանտանցի կամ Հայաստանցի հանգուցեալ խոճով աղար Գրիգորեանի մեծագումար հրեալը դատի ներքէ կը գտնուի այժմ Հնդկաստանի յիշեալ քաղաքը. ուր անծանօթ անձինք ոմանք իրեն ժողովարար ներկայանալով կը ընեն եղբւր անիրաւաբար ձեռք բերել յիշեալ հրեալը: Արքապետէր ազգային ոմն գիտնալով որ հանգուցելոյն ճշմարիտ ազգականներն ի Կ. Պոլսի կը գտնուին, բողոքադիր մի մատուցեր է Պոմպայի դատաստանին ընդդէմ յիշեալ անիրաւ պահանջողանց: Ետեւաբար դատարանները իրենց վճիռը ի կախ թողուցեր են մինչև 3 ամիս, սկսեալ ի փետրուարէ: Ուստի այս պայմանամբ լրանալէ յառաջ, եթէ ճշմարիտ ժողովարարները երեւան չելին և չգտնուին ըստ օրինի փոխառորդ կարգել և բողոքադիր մատուցանել, տարակոյս չկայ թէ դատաստանական վճիռը պիտի տրուի ի նպաստ այժմեան պահանջողաց: Այս գործոյն վրայ որ աւելի մանրամասն տեղեկութիւններ ուղղուէ պէտք է փութալ տեսնուի մեծաշուք Չայեան իլիսա էֆէնտիին հետ ի Պէշեթաշ, որուն հարկ եղածը գրուած է:

Վ. Ե. հափառ սրբաշնատուր կաթողիկոսը հետեւեալ կոնդակը յուղարկեր է Ս. Երմիամէնէն առ դատարան տէր Խորէն Կարապետ Ս. արքեպիսկոպոսն ի Կոստանդնուպոլսի:

ԳԵՌՈՐԴ Ժողով Գրիգորի, և անհասանելի կամօքն Ստուծոյ եպիսկոպոսապետ և կաթողիկոս ամենայն

Հոյոց, ծայրագոյն Պատրիարք համադրական նախա մեծար Աթոռոյ Առաքաւորան առաքելական Մայր եկեղեցւոյ սրբոյ կաթողիկէ Երմիամէնի, սիրնիւն որդւոյ մերոյ և հաւատարմի սրբոյ Մայր աթոռոյ սրբազան Խորէն անկախութիւն, բաղաձայնաբար քարոզչի եկեղեցւոյն Պէշեթաշի, բաղաձայն Ս. Երմիամէնի օրհնութիւն և ողջոյն Գրիգորեանեալ:

Մեծաւ հաճութեամբ արժեքեալ ընդ իմն արդեանց ազգասիրական զգացմանը ձեռք, որով տրդարամիտ և ճարտարախօս բանիցդ զօրութեամբ ոչ միայն գրաւեալ էք զկատարեալ սէր և խրախոյս ճշմարիտ գործունեաց մերայնից ի ժողովի անդ ի սակ խնդրոյ ընտրութեան Պատրիարքի Կ. Պոլսոյ, այլ նաեւ քրքազան հակառակորդս համոզեալ էք ընդունել զառաջաւորն ձերոց զճշմարտութիւն և զօրինաւորութիւն, պաշտպանելով վստիչապէս զդիտաւորութիւն մեր և զօրուտ ընդհանրութեան ազգիս և աթոռոյս:

Սիրելի, մեզ միշտ հակառակ համարեալ են այնպիսիք որք փոխանակ զօրուտ ազգին խորհելոյ, նախապատիւ համարին զօրուտ իւրեանց, և բաղում այն է՝ զի անձնական կրիւք լցեալ սիրտ ոմանց արտաքուստ ազգասիրութեան խառն ի խուռն արարեալ վրդովն զմտաւոր անդրբորութիւն ազգին և զհոգեւոր իշխանութիւն:

Ուստի՝ այսու հայրապետական կանգաւաւ դոյոց ետեւ ի ձեռք զհաւատարմութիւն և զազգասիրութիւն գտնելով օրհնեմք զձեզ Աստուածային առաքաւոր օրհնանութեամբ, և յորդորեմք զձեզ զի որպէս ի գրաւոր վաստակս ձեր ջանադով հանդիսանայք ընդհանուր ազգին, նոյնպէս և յայսպիսի պատահմունս ետեւադալից հսկող լինիլիք մերոց և ազգային իրաւանց և կանոնաւոր ընթացից, որով ժողովարար զերանուէտ զկանոն ի հանդերձեալ, և զկատարեալ զհամակրութիւն մեր և մերայնեայ եղբարց յաստի, կատարելով անթերի զսրբազան պարսա ձեր, որ վասն յառաջողութեան ազգիս ի հոգեւոր և ի բարոյական ասպարիզի, բնաջինջ առնելով զանմի ազգասիրութեան հակառակորդութեանց, որք այնչափ միասն գործեցին մինչև ցայսօր մասուր և հոգեւոր յառաջողութեան սիրնեալ ազգիս:

Յանձնելով զձեզ առաքաւորէր շնորհաց Բարձրելոյն, մնամք
աղօթարար,
Ի 20 Հոկտեմբեր 1869 ամի ԳԵՌՈՐԴ Դ.
և ազգային ՌԵՅԻՍ կաթողիկոս ամենայն
ի Ս. Երմիամէն Հայոց:

Ընցեալ շաբթու քաղաքիս յազգային Առաջնորդարանն ընդհանուր ժողով գումարուելով նախա գահութեամբ ամենա տէր Պոլսոյ Ս. Երմիամէնի մերոյ, հետեւեալ տնօրինութիւնները եղան:

Կախ ազգային հոգաբարձու ընտրուեցան չորս մեծարդոյ անձինք, որք են

Շահինեան Կարապետ աղա	
Ոսկանեան Զօհաննէս	»
Պէրկամալեան Գրիգոր	»
Սիւնաքեան Զակար	»
Երկրորդ ազգային կալուածոց հոգաբարձու ընտրուեցան հինգ մեծարդոյ անձինք, որք են	
Ըստիքեան Զօհաննէս աղա	
Երմիամէն Գրիգոր	»
Պարծաքեան Թադուր	»
Պէրկամալեան Պոլոս	»
Սվազլեան Թադուր էֆէնտի	

Երրորդ ազգային երկսեռ վարժարանաց վեց ուսումնական մեծարդոյ երիտասարդք հոգաբարձու ընտրուեցան, որոց անուանքը այսուրեւեակաւ կարգաւ կը ընշանակեմք, ինչպէս որ նոյն կարգաւ նշանակած եմք և միւս ազգային պաշտօնատարները:

Բաբաքեան Զ. Կարեգին աղա	
Թադուրեան Սարգիս	»
Վարպետեան Ստեփան	»
Վեման Գալուստ	»
Տէտեան Ստեփան	»
Տօթօր Օհանեան	»

Այս ընտրութիւնները բաղում սիրով և հաճութեամբ ընդունուեցան ողջամիտ հասարակութենէն, որ կարողութիւն և յաջողութիւն բարեմաղթելով նորահաստատ պաշտօնականաց, կը յուսայ թէ ազգասիրական եռանդեամբ և գործունէութեամբ պիտի կատարեն իրենց յանձնուած ծանր աշխատութիւնը:

ՀԱՅ ԸՆԹԵՐՅԱՏՈՒՆ ԶՄԻՌՈՒՆԻՈՅ
Արդէն քանի մը անգամ բարեպատեհ առիթ ու

Ի ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՐԴԱՐ ՕՐԿՈՑ ԲՈՒԿԱՏԵԿԱՆ